
KLARNETİN ALT GÖVDESİNDEKİ KALIN SESLERİN KULLANIMINI ÇALIŞTIRACAK POZİSYON ÖNERİLERİ

Suggestions for Positions to Practice the Use of Low Notes on the Bottom of the Clarinet

Anıl ÇELİK *

ÖZ

Klarnet yorumcuları performansı geliştirme yolunu araştırmalıdır. Araştırmada teknik problemlerin çözüm noktasını saptayacak etüt ve eser çalışmalarıyla desteklenmesi ve uygulanması sağlanmıştır. Karşılaşılan teknik zorluk derecesi saptanarak nota geçiş kolaylığı sağlayacak harf sistemi yazılmıştır. Çalışmanın amacı nota üzerinde belirtilen harf sisteminin rolü, pozisyon geçişini daha kolay çalınabilirlik düzeyine getirmektir. Çalışmaya karar verilirken, bir yapıtı çözümlenme esnasında kaynak sıkıntısı yaşanmasından dolayı çalışmanın oluşum süreci gelişmiştir. Klarnet çalıcıları yazılan etüt ve eser çalışmalarında harcanan emek ve sabır sayesinde başarılı bir yorumcu olma yolunu da kazanabilir. Özgün olarak hazırlanan sekiz etüt ve iki eser çalışması alt gövde de yer alan klarnetin geçiş problemlerinin çözülmesi amacıyla yazılmıştır. Etütleri çalışarak ve ölçü ölçü çözümlenerek alt gövdede yer alan notaların geçişi hızlanacaktır. Çalışmalar hem eser için harcanan süreyi kısaltmayı hem de yazılan eserleri daha iyi yorumlamanın yolunu da açmıştır. Klarnetin alt gövdesinde yer alan geçiş notalarını hızlandırmayı amaçlayan etütlere değinilmiştir. Eser çalışmaları sayesinde parmak süratinin de çalıştırılması sağlanmıştır. Bir yandan etüt çalışmaları parmak geçiş kolaylığını çalıştırırken bir yandan da nüans, dil ve nefes çalışmaları ile de zenginleştirilmiştir. Önerilen etütler ve eser çalışmaları akademisyen klarnetçi ve yorumcular ile çalınarak parmak geçişini kolaylaştıracak ortak harf sistemi ile nota üzerinde gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klarnet, Pozisyon, Pasaj, Alt Gövde, Parmak

ABSTRACT

Clarinet players should look for ways to improve their performance. Technical issues were supported and addressed in the research with studies and efforts that would identify the point of solution. The level of technical difficulties experienced was determined, and a letter system was created to ease the transition to notes. The goal of the study is to facilitate the use of the letter system as described in the note. When deciding to work, the process of making the work evolved owing to resource constraints while studying a work. Clarinet players can also become successful performers thanks to the effort and patience spent on written etudes and pieces. Eight etudes and two originally prepared works were written to solve the transition problems of the clarinet in the lower body. By studying the etudes and analyzing them measure by measure, the transition of the notes in the lower body will accelerate. The studies have not only shortened the time spent on the work, but also paved the way for better interpretation of the written works. Etudes aimed at accelerating the transition notes in the lower body of the clarinet are mentioned. Thanks to the work, finger speed has also been enabled. While etude exercises train the ease of fingering, they are also enriched with nuance, language and breathing exercises. Recommended etudes and pieces were played by academic clarinetists and performers and shown on the notes with a common letter system to facilitate fingering.

Keywords: Clarinet, Position, Passage, Bottom of the Clarinet, Finger

---

Araştırma Makalesi/Research Article Geliş Tarihi/Received Date: 17.02.2023 **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 25.10.2023

* **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Doç., Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi,
anilcelik@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0152-5581

EXTENDED ABSTRACT

Solving clarinet passage difficulties requires practicing the cell of the passage with the problem. In particular, since the bass sounds in the lower body have different places of reception, it may take time for the pitch transition to settle. It can sometimes be difficult to find finger exercises for problematic note transitions. In this respect, a study written to pave the way for solution-oriented work has been put forward. One of the most important goals of the study is to use time patiently and efficiently. Repetition of the passage and meticulous work showed that the time to solve the problem was shortened. It is important for a preliminary study to write down the different positions and where to take them from. Once the passage is practiced correctly and accurately, the brain automatically determines where to take it from.

In order to overcome the difficulties encountered, it is necessary to perfect the passage transition. In analyzing the work in front of us, it has been observed that a shorter solution and a passage that has been worked on in a timely manner come out easily. The difficulty of the passage transition should not be shown in the piece. Even if the passage is difficult, access to the stage where it can be played easily should be ensured. Using our diaphragm power correctly while playing the bass sounds of the clarinet extended the working time. It has been observed that playing without squeezing our lips and body too often affects the playing performance. The importance of using physical power more economically was emphasized in terms of the correct frequency of the sound. It was determined that less body movement in passage transitions accelerated finger transitions. Since bass sounds require more power in the blowing position of the clarinet, taking a break every hour will rest our lips. Otherwise, the lips will be crushed and will become less playable in the following days. Using the correct breathing technique will facilitate the passage transition process. Practicing and repeating the suggestions cell by cell will prevent us from going backwards. It is necessary not to look at the passage of the next measure before a measure is ready. As stumbling occurs, solving the next passage will turn into a series of successive mistakes. The other passage should not be solved until a measure has been perfectly revealed.

Showing the same value and devotion to each note will strengthen our interpretation power in the future. Giving each piece its due and leaving traces of ourselves will reveal permanence and unique interpretation. Being able to overcome every difficult passage with patience and meticulousness will strengthen our respect and self-confidence towards the instrument. Going over the difficult passages and repeating them until they are mastered will further reveal our mastery of the instrument.

It is important to overcome the challenges alone. It is important not to forget that we will also struggle alone on stage when interpreting a work. We should reward and appreciate ourselves during negative and tiring rehearsals. One should motivate and uplift oneself while playing. When things go wrong, one must learn to create one's own solution. It should not be forgotten that one's mastery of the instrument is based on the sacrifices one has made in his/her time.

The power of the bass sounds and the perfect transition of the passage transitions in the dominance of the playing depends on practicing cell by cell. Repeating the suggested works more than once will also be effective in terms of solving different positions that we will encounter in the future. It has been determined that if the suggestions shown are practiced meticulously, there are no problems with the sounds we will encounter. While some people were able to solve the passage faster, others were able to solve it with more time. However, both of them reached the solution of the problem and it was not reflected in the playing style. In the process of solving a

piece, having a broad perspective and being careful will also be reflected in the passage of solving time. The simultaneous control of the fingers and the brain is an important step in the creation of the piece.

The process by which the instrument is heard to you and transmitted to the other party is important. Thanks to the use of techniques such as sound recording, camera, etc., it was determined whether the passage was correct or not. While showing the passages worked with the piece during the lower body work, it is necessary to play the piece as a whole. The reason for this is that a studied passage should also be made evident on the piece. It may take time for a practiced passage to fit well into the piece and become a whole. Using time very well while practicing is as important as keeping the time of a piece.

Making good use of the possibilities offered in the process of analysing a piece will also increase our command of the instrument. It should not be forgotten that the main goal is not to play the note but to give life to the note. Thanks to the effort and perseverance shown, our instrument will be the key to success. It has been determined that the problems you will encounter with the lower body are solved with the suggestions written and the work studies. The finger speed and the position from which the note will be taken are easily determined by the transition studies made in the fret transitions. The most important step in solving a piece is that the stuck passages are repeatedly practiced over and over again with cell work suitable for the area.

Overcoming difficulties by practicing has both increased our mastery of the instrument and determined how to solve passage problems. Mastery of the instrument is the reward for the effort shown. It is the moment when the mystery of the notes is transformed into art with the power of interpretation with the power of labour.

Klarnet tahta üflemleri bir çalgıdır. Klarnetten ses çıkarabilmek için klarnetin en üst kısmında yer alan beke kamış takılması ile ses çıkışı gerçekleşir. Kamışı sabitlemek için bilezik adı verilen bir mekanizmaya ihtiyaç duyulur. Bilezik, kamışı üflerken kaymaması için takılan bir mekanizmadır. Sesin titreşmesi ve çalgıdan ses çıkarılabilmesi için kamış önemlidir. Kamışa ve beke takılan bilezik sesin temiz ve doğru çıkışını sağlar. Klarnet çalan kişilerin doğru sesi çıkarabilmesi için doğru üfleme pozisyonu da önemlidir. Akort aletinden faydalanmak klarnet sesinin entonasyon açısından doğruluğunu da tespit edecektir. Klarnet çalan kişilerin doğru kamış, doğru üfleme ve klarnet notalarının yerlerini bilmesi ne kadar önemli ise farklı pozisyon yerlerini de öğrenmesi oldukça önemlidir. Böylelikle, klarnet çalan kişilerin seslerini daha rahat ve doğru çıkarabilmesi için farklı pozisyon yerlerini kullanması gereklidir. Bir eser ya da bir etüt çalışırken rahat pozisyon yerlerini bilmek yorumcunun müzikalitesini güçlendirecektir. Pozisyon yerlerini öğrenmek için parmak egzersizi çalışmak, pasaj geçiş sürecini kolaylaştıracaktır. Pasaj çalışmasının üzerinde durulurken bir yandan da sesleri dinleyerek geçişin sağlanması beklenir. Klarnet çalarken, diğer çalgılarda olduğu gibi iyi bir müziksel işitme gerektiğinden, klarnet yorumcusunun ezgisel ve kulak işitme yeteneği üzerinde önemle durulmalıdır. Klarnet sesinin doğru seste üflenmesi, kişinin ses üretmesinin zorunlu olduğu alandır. İyi bir yorumcu olmanın yolu yetenekten ve çalışmaktan geçecektir (Soğukçam, 2007: 9). Pozisyon geçişlerinin çalışması yapılırken tona, üfleme pozisyonuna ve parmak geçişlerine dikkat edilmelidir. Çıkan sesin kontrolünü sağlamak için sesleri kaydedip dinlemek faydalı olacaktır. Bir pasajı çözebilme süresi parmak yapısına da bağlıdır. Bir eserin pozisyonunu analiz edebilmek, parmak yapılarının uzunluğuna, kısalığına, kalınlığına ve benzeri özelliklerine göre değişiklik gösterebilir. Klarnet çalan kişilerden orta uzunluktaki parmakları olanlar tercih edilir. Uçları dolgun parmaklar klarnet çalmaya elverişli parmaklardır. Uzun parmakların hareket yeteneği sınırlı olduğundan, kısa parmaklar ise bazı geniş aralıklı perdelere ulaşmada güçlük çekilebildiğinden tercih edilmemelidir (Soğukçam, 2007: 10). Klarnette karşılaşılan pasajların akıcı, parlak ve gösterişli olması zamanında yapılan özverili çalışmanın karşılığıdır. Eserlerin iyi yorumlanabilmesi için yorumcunun çalgısını iyi tanması ve teknik zorlukları aza indirmeyi öncelikle hedeflemelidir. Karşılaşılan notaların pasaj zorluklarını çözümlenecek ve pozisyon geçiş kolaylığı saptayacak etüt ve egzersiz bulunması uygun olur (Eyüpoğlu, 2016: 39). Pozisyon yerlerini öğrenmek doğru çalışma seçimi sayesinde mümkündür. Seçilen etütlerin dikkatli çalışılması ve notalar arası yoğun geçişi kolaylaştıran pasaj çalışmaları her zaman önemlidir. Çalışılan pozisyon yerleri beyin, parmak ve üfleme tekniği ile bir bütün oluşturabilmelidir. Klarnet çalmadaki başarının, düşünce ve zekânın aynı anda sürekliliğini sağlamaktan geçtiği unutulmamalıdır. Arka planda çalışan beyin, parmaklara hükmederek karşılaşılan zorlukların giderilmesine yönelik yol haritasını da belirlemiş olacaktır. Pasaj çalışmalarında karşılaşılan zorlukların altından kalkmak ve yeteneğin düşünce-zekâ ve azim ile parmaklara hükmetmeyi sağlamak başarıya ulaşmada yorumcuya yardımcı olacaktır.

Çalgı çalabilmek ve sevmek yorumcunun kendi duygularını ve beden dilini karşı tarafa aktarabildiği bir alandır. Çok yönlü düşünebilen yorumcu, bestecinin isteklerini doğru bir şekilde aktarabilen ve çalgıyı sevdirebilmenin yolunu anlatmayı başaran kişidir (Yağışan, Sünbül ve Yücelan, 2007: 246). Çalgıyı sevmek karşı tarafa notalarla, duygularla ve beden dili sayesinde hissettirebilmek pasaj zorluk geçişlerini de kolaylaştıracaktır. Emek ve zaman çalgıyla geçirilen sürenin nasıl geçtiğini farkında olmadan çalgıyla yorumcunun bütünleştiği zevkli bir alana dönüştürülmelidir. Çalgıyı sevmek ve sevdirmek yorumcunun başarısını da etkileyecektir.

Çalgıda öğrenme ve yeterlilik alt kademesinin sağlanması için çalışılması gereken gam, çalışma önerileri, etütler ve egzersizlerden geçmektedir (Cüceloğlu, 2007: 227). Pozisyon geçişlerinde yanlış öğrenilen bir tekniği

değiştirmek zor olabilir. Çalgıyı çalışırken yanlış öğrenilen pozisyonların yerlerini değiştirmek zaman alabilir. Pozisyonların doğru bir şekilde oturması seçilen etütlerin disiplinli çalışılması ile mümkündür. Bir pozisyonu çalışırken doğru bir etüt seçilmesi önemlidir.

Genellikle bir eseri yorumlarken eserdeki zorluklara yönelik doğru etüt çalışmaları seçilmelidir. Böylelikle, pozisyon geçişi zorluklarını daha kısa sürede çözümlenmesine olanak tanıyacaktır. Eserlerin amaçlarına uygun teknik ve beceri sağlaması daha nitelikli sesler elde edilmesi açısından son derece önemlidir. Teknik ve becerinin çalgıya uygulanması hem hareket etme yeteneğini hem de parmak hızlarının aynı anda işlemesine bağlıdır (Palmer ve Mayer, 2000: 63-68). Fonksiyonların ilerlemesi düzenli ve sistemli bir çalışmayı çalgıyla bütünleştirilmesinin önemli anahtarıdır. Yorumcunun çalgı pozisyon yerlerinin düzenli tekrar etmesi geçişlerin daha kısa sürede çözümlenmesine olanak sağlayacaktır. Günlük pozisyon çalışma süreleri her zaman verimli olmayabilir. Bilinçli çalışma prensibi ve çalışma sisteminin planlanması verim gücünü arttıracaktır (Özmenteş, 2013: 328). Klarnet yorumcusunun parmaklarını rahat hareket ettirebilmesi pozisyon kolaylığı sağlayacaktır. Klarnet çalarken dudakların ve parmakların gergin olmaması sesin doğru çıkmasını sağlar. Çalan kişinin rahat olması, teknik problemleri kısa sürede çözüme ulaştıracaktır. Enstrümanı çalarken fiziksel duruşun gergin olmaması çok önemlidir. Klarnet çalarken bedenin rahat olmaması parmakları kontrol etmek açısından dezavantaja neden olabilir. Parmakların perdelerin üzerine rahat ve nazik bir şekilde basılması, notanın pozisyon yerlerinin rahat çalınmasına olanak sağlayacaktır. Yorumcunun kendini rahatlatması ve kendi kendini motive etmesi ilk basamaktır. Diğer basamak, pozisyon geçişlerini çalışırken çalışmaları zevkli hale getirmesi yorumcunun çalışma süresini uzatacaktır. Klarnet çalarken kişinin kendisini nasıl rahatlatacağını bilmesi başka bir konudur. Bunu çalarken nasıl uygulanacağını bilmek ise başka bir durumdur. Yorumcuya fiziksel gereksinimleri ilk çalgıya başlarken basit bir şekilde tanıtılmalıdır. Fiziksel tepkiler tamamen otomatik olana kadar yavaş ve özverili bir şekilde çalgıya uygulanmalıdır (Stein, 1958: 17). Yorumcu pozisyonları çalışırken parmak kaslarının gerginliğini azaltabilmek için aklını ve bedenini doğru kullanmalıdır.

Klarneti üflerken doğru diyafram kullanımı uygulanmalıdır. Pozisyonları çalarken akciğerlerden gönderilen havanın akışını denetleyen, diyafram çalışmalarına gereken önem verilmelidir. Dudak pozisyonunun rahat olması pozisyon geçişlerinde kolaylık sağlayacaktır. Nefesin diyaframdan çabuk ve sessiz alınması dudak pozisyonunun sıklığına dikkat edilerek çalışılması hedeflenmelidir. Üfleme pozisyonunda doğru ağızlık kullanımı teknik problemlerin çözümlenmesinde önemli bir ayrıntıdır. Doğru ağızlık seçimi, üflendiği an sesin çıkmasını sağlayan bir araçtır. Doğru hava akımını elde edebilmek doğru bir kamış seçimi ile mümkündür. Yorumcu hava akışının net duyulmasını doğru ağızlığa takılan kamış ile yapabilir. Doğru bir ton kalitesini elde etmek ancak iyi ve doğru bir kamış ile mümkündür. Yorumcu notaların yerlerini iyi bir şekilde öğrense bile kamış buna izin vermediği takdirde çalışmanın başarıya ulaşması güçleşecektir. Kamış, her an değişebilen bir duruma sahiptir. İnsanlar gibi hiçbir kamış birbirine benzemez. Doğru bir kamışa sahip olmak zahmetli bir yoldur. Yorumcu sürekli değişen bu durumu kabul etmeye ve uygun ayarlamaları yapmaya istekli olmalıdır. Bazı klarnet çalan kişiler, kamışın sürekli değişim içinde olduklarını bilirler. Yorumcuların bir kısmı sürekli bir dudak basıncı içinde olduklarını ve çalarken vücut tepkilerini değiştirdiklerini farkında değillerdir (Stein, 1958: 6).

Vücut tepkileri eserin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynar. Eserin ortaya çıkma aşamasında esere gösterilen titiz çalışma, pozisyon geçişi ve eseri yorumlama yeteneğini de ortaya çıkaracaktır. Eseri iyi yorumlamak hem pasajların sık sık tekrar edilmesine hem de bestecinin yazdıklarını doğru bir şekilde aktarma aşamalarını

sunacaktır. Doğru aktarım eserin sistemli ve planlı çalışılmasına bağlıdır. Eserin yorumcu tarafından yorumlanabilmesi için pozisyon zorluklarını kapsayan ön çalışma yapılması ve yorumcunun pozisyon yerlerini en iyi çalabilme bilgeliğine erişimi sağlanmalıdır (Çoraklı, 2016: 98). Pozisyon yerlerini iyi çalabilmek bireysel çalışmanın karşılığıdır. Pozisyonları çalışırken yavaş ve titiz olmak ileride karşılaşılan eserlerin de çalışma süresini kısaltacaktır. Bir eseri yorumlarken, esere uygun egzersiz ve etüt bulmak oldukça güçtür. Klarnete yönelik uygun egzersiz ve etütlerin yeterince bulunmaması, yapılan bu çalışmanın ortaya çıkmasının en büyük etkenidir.

Klarnet yorumcuları seslerin perdesini değiştirmek için birden fazla parmak değişimi ile delikleri kapatır ve açarlar. Parmak hareketlerin esere göre hızlı ya da yavaş (dil atılma esnasında) olması parmak+dilin aynı anda olabilmesi ile mümkündür. Parmak geçişlerinde sakın, kontrollü ve hassas geçiş öncelik olabilmelidir. Parmak pozisyon yerlerinin esere göre seri ya da yavaş olması eserin ortaya çıkışını hızlandıracaktır. Parmakların seri olabilmesi için yapılan uzun çalışmalar, zaman zaman kas ve sinir yorgunluklarına yol açabilir. Çalışmalarda önemli nokta ise kas ve sinir yorgunluğunun azaltılabilmesi, fiziksel vücut yapısının sağlamlığı ile eş zamanlıdır. Parmak, bilek, kol çalışması yaparken, fiziksel durumun rahat olması önemlidir. Kondisyon devamlılığı için klarnet ile yapılan çalışmaların her gün tekrar edilmesi en önemli şarttır. Çalgısında ilerleyen yorumcu öğrenilen pasaj geçişini her gün tekrar etmesi klarnetteki teknik hızını ilerletmek açısından da önemlidir (Çelik, 2018: 88). Yorumcu, parmak çalışmaları yaparken perde geçişlerinde nazik ve hassas davranılmalıdır. Aksi durumda perde geçişleri daha sert duyulacak ve parmak geçişlerinde incinmeler yaşanabilir. Fiziksel duruşun daha sakın ve rahat tutuş sergilemesi pozisyon geçişlerini de etkileyecektir. Büyük vücut hareketleri her zaman çalgıyı ağırlaştırdığından, böyle hareketlerin özellikle virtüözlük gerektiren pasajlarda asgariye indirilmesi tercih edilmelidir. Hareket tasarrufu ilkesi çoğu çalgının hâkimiyetinde çok önemlidir. Hareket tasarrufunun daha ölçülü şekilde olması gereklidir. Fazla hareket çalgıyı engeller, ağırlaştırır ve hızlı pasajları etkileyebilir. Büyük ve küçük kasların ölçülü şekilde çalıştırılması eli gereksiz hareketlerden uzaklaştırır (Memedaliyev, 2010: 72).

Çalışma disiplini bireysel provalarda gösterilen sabır, azim ve yoğunlaşma çalgı çalma başarısını sağlamlaştıracaktır. Zor bir pozisyon geçişinin sürekli doğru tekrar ile başarılabilceğini karşımıza çıkan eserlerin daha iyi yorumlanmasını da ortaya çıkaracaktır. Bireysel çalışma süreci kontrollü, planlı ve zamanı verimli kullanma olanağı sunacaktır. Bireysel çalgı eğitimi ile bireysel pozisyon zorluklarını çözüme kazanımı önemli bir koşuldur (Çimen, 1994: 138 ve Hardalaç, 2012: 18). Klarnetin diğer seslerde olduğu gibi alt gövdesindeki seslerin pozisyon yerlerini çalıştırmak da oldukça önemlidir. Nedeni ise ileride karşılaşılan eser analizlerinde pasaj zorluğu çekilen yerlerin zamanında çalışılması eseri çözümlene süresini de kısaltacaktır.

Klarnette bazı seslerin başka yerlerden alınan pozisyon yerleri mevcuttur. Pozisyon yerlerinin çalışılması pozisyon geçişini hızlandırdığı gibi parmakların daha hâkim olmasına olanak sağlayacaktır. Pozisyon yerlerinin pekiştirilmesi doğru nefes alışı ile mümkündür. Müzikal bir motifin ortaya çıkması doğru alınan nefes ve bireysel çalışma ile sağlanabilir (Gaunt, 2004: 313). Nefesin doğru alınmasını sağlayan diyafram kası kadar, klarnetin içine doğru nefes üfleme de sesin doğru çıkmasını sağlar. Pozisyon üfleme tekniğinin fazla gevşek olması ses çıkışının pesleşmesine neden olur. Alt çene üfleme pozisyonuna uygulanan basınç sesin tizleşmesini sağlayacaktır. Uygulamaların yapılması durumunda akort cihazı ile kontrol etmek faydalı olacaktır (Sındır, 2016: 147). Üfleme pozisyon tekniğinin çalışılan pozisyon geçişlerinde etkisi büyüktür. Pozisyon geçişlerinin doğru yapılabilmesi için uygun üfleme pozisyonunun pekiştirilmesi sağlanmalıdır. Pozisyonların doğru geçişlerinin günlük çalışılan diyafram kaslarında da etkisi büyüktür. Klarnet çalan kişinin kullandığı diyafram kasını düzenli çalıştırılması

pozisyon geçiş sürecinde önemlidir. Solunum sistemi diyafram kasının doğru kullanımı ile mümkündür. Solunum sistemini etkileyen diğer önemli olay çalma esnasında uygulanan doğru duruş pozisyonuna bağlı oluşudur (Thurman, 2000: 331).

Araştırmada sekiz etüt ve iki eser çalışması sunulmuştur. Yazılan çalışmalar özgün yapıtlardır. Etüt ve eser çalışmaları klarnet çalan kişi ya da kişilere hizmet edeceği düşünülerek yazar tarafından yazılmıştır. Yazılan etüt ve eserleri sistemli çalışırken bir yandan da gam, egzersiz, pasaj ve etüt çalışmaları yapmak faydalı olacaktır. Titiz, sabırlı ve dikkatli bir şekilde etüt ve eser çalışmalarının başarısı düzenli tekrara bağlıdır.

YÖNTEM

Araştırma, literatür ve metot tarama yöntemi ile uygulanmış özgün bir çalışmadır. Sekiz etüt ve iki eser çalışması yazılmıştır. Etüt ve eser çalışmaları özgün olarak yazar tarafından hazırlanmıştır. Klarnetin bölümlerinden olan çalgının alt gövdesinde yer alan notaların geçiş kolaylığını sağlayacak ve teknik beceriyi geliştirilmesine yönelik etüt ve eser çalışmaları yazılmıştır. Literatür taramasında G. Dangain L'ABC De Jeune Clarinettiste, O. Langey's New and Revised Clarinet Tutors, C. Baermann Complete Method for Clarinet, J. Friedel Schule Für Klarinette ve C. Reinecke Foundation to Clarinet Playing metotları kullanılmıştır. Her biri bünyesinde, teknik zorluk ve beceri gerektiren nota analizleri taranarak yazılmıştır. Pozisyon geçişlerinin çözümü sadece etütler ile kalmayıp eser üzerinde de uygulanma aşamaları yapılmıştır. Literatür taramasında klarnet için yazılan kalın sesleri çalıştıracak bir makale tespit edilmemiştir. Klarnet metotlarında kalın sesleri gösteren ve kalın sesleri çalıştıracak etüt ve egzersiz çalışmaları mevcuttur. Her bir etüt teknik, yaratıcılık, parmak geçişi kontrolü ve pozisyon yerlerini çalıştıracak teknik bir donanımla yazılmışlardır. Teknik zorlukların eser üzerinde de tekrarı yapılarak pozisyon geçişlerinin çözüme ulaşımını göstermesi için yazılmışlardır. Saptanan güçlüklerin ortadan kaldırılmasına yönelik etüt ve eser çalışmaları hazırlanmıştır. Yazılan çalışmalarda klarnet dalında uzman, yorumcu kişilere görüş sorularak, yazılan eserlerin üzerinde geri dönütler alınarak tasarlanmıştır. Teknik zorluk geçişinin kolaylığı klarnet yorumcuları ve uzman görüşü alınan akademisyenler tarafından alınarak veriler elde edilmiştir. Uzman görüş alınabilmesi için yazılan etütler ve eserler arasından seçilmiş geçiş kolaylığı sağlayacak sekiz etüt ve iki eser çalışmasının yer almasına karar verilmiştir.

AMAÇ

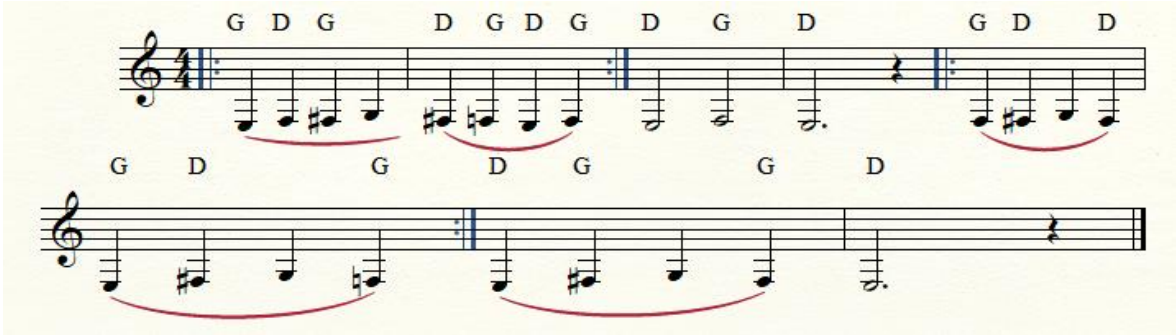
Çalışmada yapılan teknik zorluklar, pozisyon geçişlerini kolaylaştıran etüt ve eser çalışmaları sayesinde içerik ve hedef kitleye göre uygulanması sağlanmıştır. Uygulamaların geçiş sürecinde uzman akademisyenler, yorumculardan görüş talebi istenmiş veriler toplanarak etüt ve eser çalışmaları toplanmaya başlanmıştır. Yazılan etüt ve eserlerin çalınabilir olması göz önüne alınarak yorumcular tarafından icra edilmiştir. Ortaya çıkan veriler sayesinde hem yorumcu tarafından çalınabilirlik seviyesi hem de teknik problemlere yönelik yapıtların yazılımı amaçlanmıştır. Teknik zorlukların ve pozisyon geçiş kolaylığı sağlama aşamalarını çözebilen yorumcu, yazılan etüt ve eser çalışmalarının amacına hizmet edeceğini görebilmiştir. Hedef kitlenin emeği, gayreti ve sabrı pozisyon geçişlerinin çözüm sürecini belirlemesini sağlamıştır. Çalışmanın amacına hizmet edebilmesi yazılan etütlerin, eserlerin sistemli ve düzenli tekrarı ile çözüme kavuşacaktır. Çalışmanın ilk olması, hedef kitleye yeni boyutlar kazandırması ve yaygınlaştırılması açısından da önemlidir. Pozisyon geçişlerinde karşılaşılan zorlukların sistemli bir çalışma ve gösterilen emek ile kolaylaştırılmasının yolu açılacaktır. Çalışmanın ortaya çıkışı, bir eser

çözümlemede güçlük çekilen ve o sesleri kullanacak çalışmanın yok denecek kadar az olduğunun fark edilmesinden kaynaklanmıştır. Etüt çalışmalarında edinilen birikimler çalgı ile bütünleştirildiği zaman teknik zorluklar çözülecektir.

Şekil 1. Klarnet Alt Gövde Bölümü

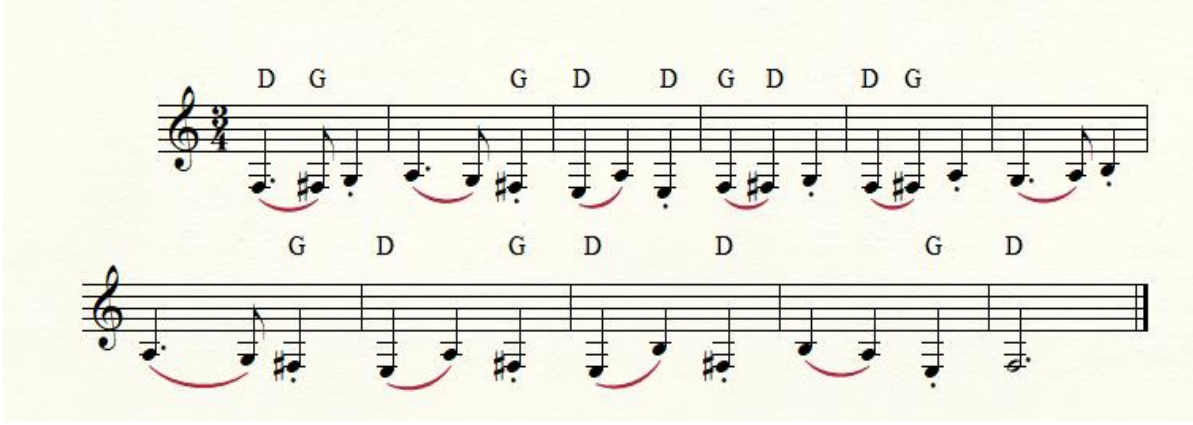
Şekil 1. görselinde klarnetin dördüncü bölümü olan alt gövde resmi gösterilmiştir. Resimde görülen perdeler üzerindeki notalar için aşağıdaki etüt ve eser çalışmaları yazılmıştır. Yazılan etüt ve eser çalışmaları alt gövdede yer alan perdeler üzerindeki sesler ile çalınacaktır.

Şekil 2. Etüt Çalışması-1

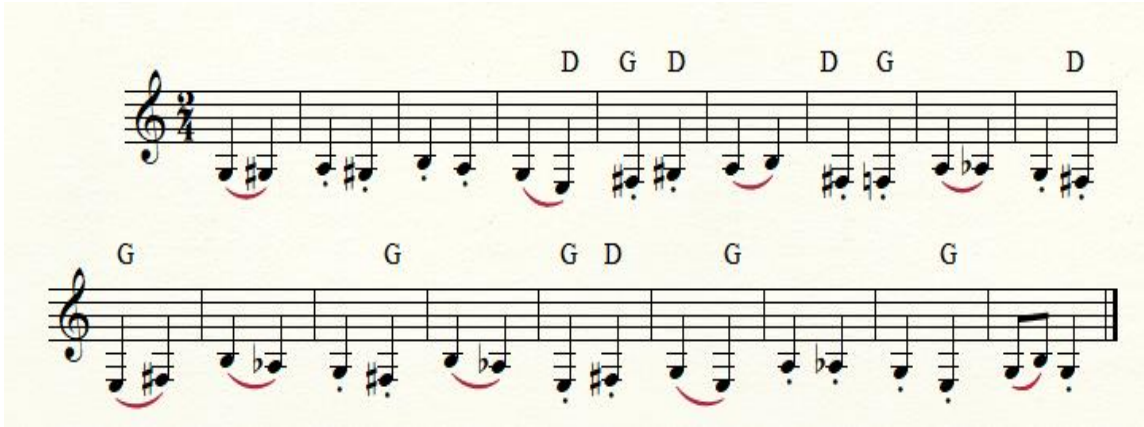
Etüt Çalışması-1 analizine başlamadan “Droite: Sağ el” “Gauche: Sol el” olduğunu bilmek çözümün ilk basamağını oluşturacaktır. “D” harfi görülen yerlerde sağ el, “G” harfi görülen yerlerde sol el kullanılmalıdır. Yazılan harfler pozisyon alışını gösteren işaretlerdir. Etüt çalışmasına bakıldığında karışık gibi görünen harflerin çözümü kolaydır. Çözümün kolaylaşması için ilk ölçü tam olarak oturtulmadan ikinci ölçüye geçmemek pozisyon çözme kolaylığı sağlayacaktır. Klarnetin en kalın sesiyle başlayan ve klarnetin alt gövdesinde yer alan perdelerin (yan perdeler hariç) kapanması ile çıkan “Mi” notası üfleme tekniğini yoran ve güç isteyen bir sestir. Etüt kalın seslerden oluşacağından dudakları çok sıkmadan ve yormadan çalmak çalışma süresini uzatacaktır. “Mi” sesinden başlayan etüt, kromatik giden bir dizi olarak konumlandırılmıştır. Bu seslerin farklı yerlerden de alımı mevcuttur. Her etüt başka bir pozisyonu çalıştıracaktır. Etüt çalışmasında Legato (Bağlı) çalışına dikkat edilmelidir. Özellikle ilk iki ölçüyü en az on kere çalmak pozisyonun oturmasını sağlayacaktır. Yazılan etütte ölçülerin birkaç defa tekrar edilmesi sorunun daha kısa sürede çözülmesini ortaya çıkaracaktır. Pozisyon geçişlerinde parmakları perde üzerinde tutmak pozisyonun daha rahat bulunmasını sağlayacaktır.

Şekil 3. Etüt Çalışması-2

Etüt Çalışması-2’de bağ ve staccato (dilli) ayırımına dikkat edilmelidir. Bir önceki çalışmada legato çalıştırılması istenmiştir. Pozisyon geçişlerinde ellerin serbest olması ve bedeninin rahat olması hedeflenmelidir. Yorumcu bir sonraki notaya hazırlanması için parmaklarını hazırda bekletmelidir. Ayna karşısında çalışmak parmakların kontrolünü sağlamak açısından oldukça önemlidir. Noktalı sekizlikleri erken geçmeyip üçüncü vuruşa tam zamanında geçilmelidir. Notaları sesli bir şekilde çalmadan önce parmak hareketleri ile pozisyonları tekrarlamak yararlı olacaktır. Böylece çalgı ile çalışıldığında pozisyon yerleri öğrenilmiş olacaktır.

Şekil 4. Etüt Çalışması-3

Etüt Çalışması-3’te staccato ve legato ayırımını çalarken belli etmek çok önemlidir. Bir yandan pozisyon yerlerini öğrenirken bir yandan da artikülasyon (seslerin çalınma biçimi) kontrolü sağlanmalıdır. Etüt çalışmasını, metronom yardımı ile ağır bir tempoda başlayarak aşamalı olarak hızlandırılması faydalı olacaktır. Altında nokta konulan notaların çok kısa çalınmasına dikkat edilmelidir. Notada yazılan işaretlere ve istenen pozisyon geçişlerini ölçü ölçü çalışmak faydalı olacaktır. Dil ve parmağın eş zamanlı hareketi geçişler için önem arz etmektedir.

Şekil 5. Etüt Çalışması-4

Etüt Çalışması-4 ise 6/8'lik bir ritim ile yazılmıştır. Öncelikle ilk ritmi çözümlmek ya da bono (notaların melodisi olmadan söylenmesi) okunarak çalışmaya başlamak çalışma sürecini kısaltacaktır. Ritim çözümlenmeden pozisyon geçişleri çalışılmamalıdır. İlk yapılması beklenen pozisyon yerlerinin saptanması ve nota yerlerinin analiz yapılması sayesinde pozisyonun ne zaman geçileceğinin ön çalışması yapılmalıdır. Etüt çözümlenme süreci tamamlandıktan sonra pozisyon yerleri titizlikle çalışılması gereklidir. Üçlemelerin geniş bir şekilde sıkıştırmadan tane tane duyulmasını hedeflemeliyiz. Pozisyon geçişlerini çalışırken bir yandan da ton kontrolü göz ardı edilmemelidir. Sekizlik notalara geçerken hızlı geçmemeli diğer nota ile zamanında bağlantı kurulumu sağlanmalıdır.

Şekil 6. Etüt Çalışması-5

Etüt Çalışması-5'te nota içerisindeki diyez-bemol ve pozisyon yerlerine dikkat ederek çalışılmalıdır. Çalışmada klarnetin çatal kullanımı öğretimi ön plana çıkmaktadır. Üçüncü ölçünün son vuruşunda "Droite" ve "Gauche" pozisyonlarını parmak pozisyonu ile değiştirerek her iki pozisyonun nasıl uygulandığını gösteren çalışmadır. Özellikle üçüncü ölçüde fa diyezini sağ el ile kullanarak sol parmağın diğer alınacak fa diyez perdesine basarak alımı sağlanmıştır. Böylece sol diyez perdesine çok rahat bir şekilde geçilmesine olanak tanınacaktır. Klarnetin çatal pozisyonlarını kullanırken özellikle yazılan nota geçiş olanağı veriyorsa, diğer notaların daha rahat çalınmasını sağlayacaktır. Şartlar el verdiği sürece Ç (çatal) pozisyon kullanımı "Droite" ya da "Gauche" pozisyon geçişlerine oranla ön planda olması uygun olacaktır.

The image shows a musical score for Etüt Çalışması-6. It consists of three staves of music. The first two staves are in treble clef, and the third is in bass clef. The music is in 2/4 time and features triplets of eighth notes. Chord markings (G, D, G D G D G, D, G, G D G) are placed above the notes. Red curved lines under the notes indicate the triplet rhythm.

Şekil 7. Etüt Çalışması-6

Etüt Çalışması-6 ise “Gauche” ve “Droite” geçişlerini seri bir şekilde çalıştıracaktır. İleride karşılaşılan eserlerde notanın üzerine nereden alacağını yazmadan pozisyon geçiş yerini beyin ve parmaklar otomatik bulacaktır. Notaların ilk çözümleme esnasında sabırlı ve titiz olmak başarının anahtarını sunacaktır. Yazılan etütlere nefes işareti koymayı, genelde aynı yerden nefes almayı hedeflemeliyiz. Böylece diyafram çalıştırmayı da ihmal etmeden nefes çalışmaları yapılmalıdır. Nefes ne kadar uzun sürede alınırsa diyafram kasının da bir o kadar güçlendiğini unutmamak gerekir.

The image shows a musical score for Etüt Çalışması-7. It consists of two staves of music. The first staff is in treble clef, and the second is in bass clef. The music is in 2/4 time and features triplets of eighth notes. Chord markings (D, G, D G, D, D, D G, G G D, D G, D G, G D G, D, G D) are placed above the notes. Red curved lines under the notes indicate the triplet rhythm.

Şekil 8. Etüt Çalışması-7

Etüt Çalışması-7 ise üçleme ritmiyle-pozisyon geçişini birleştirmeyi amaçlamıştır. Etüt çalışması-7’den sonra artık çalan kişi etütlere nüans yazmalıdır. Nüans yazılmamasının amacı, çalan kişilerin nasıl istiyorsa çalabilmelerini, kendilerini özgür bırakmaları ve yorum gücünü ortaya çıkarmayı göz önüne almaları istenmesinden kaynaklanmıştır. Özellikle pozisyon yerleri öğrenilirken nüans çalışması zaman zaman atlanabilir. Böylelikle, pozisyonların etütler sayesinde yorum özgürlüğünü sağlayabilmesi de hedeflenmiştir. Yorum

yaratıcılığının ortaya çıkması, teknik becerinin ve pozisyon geçişlerinin doğruluğu sayesinde mümkündür. Etütlerin titizlikle çalışılması eserlerin daha doğru çalınmasını sağlayacaktır. Yorumcu müzikaliteyi daha öne çıkartabilmeyi ve eseri farklı bir seviyeye ulaştırmanın bilincinde olmalıdır.

The image shows a musical score for a guitar etude. It consists of four staves of music. The first staff has a treble clef and a 3/4 time signature. The music is written in a key with one sharp (F#). The chords above the staff are G, D, D, G, G, and D. The second staff continues the melody with chords Ç, D G, D G D, G D, D G, and Ç D G. The third staff features triplets (indicated by a '3' above the notes) and chords G, G D, and D G D. The fourth staff has a single chord D. The notes are primarily eighth and sixteenth notes, with some beamed eighth notes and triplets.

Şekil 9. Etüt Çalışması-8

Etüt Çalışması-8'de on altılık ritimler ile karşı karşıya kalınacaktır. Ç (çatal) pozisyonunu tekrar çalıştıran bir çalışmadır. Hız olarak notaların diğer etütlere göre daha seri ve hızlı hareket edilmesi istenmiştir. Parmakların seri bir şekilde hareket edilmesini sağlarken bir yandan da çalışma ile pozisyon geçişlerinin birleştirilmesi istenmiştir. On altılıkların bazı notalarda bağlı olmayışı dil ve parmak uyumu açısından aynı anda olmasını sağlaması nedeniyle yazılmıştır. Yazılan etüt, dil atma pozisyonunun hızlandırılma seviyesini de ölçecektir.

Çabuk

G G G D G D

G D G G D D G D

D G f D G G G D G

G D G D G D G D D G

D G

Şekil 10. Eser Çalışması-1

Eser Çalışması-1 ise pozisyon geçişlerinin birleşimiyle ortaya konan çalışmadır. Eserleri yorumlarken etütleri titiz ve üstünde durarak çalışıldığı takdirde eserin yorumlanması ve çözümü de kolaylaşacaktır. Yapıt hızlı, çabuk çalınan ve parmak hareketlerinin seriliğini ölçmek için yazılan bir eserdir. Eserin yorumlanmasında, müzikal birikim ve teknik alt yapının zenginliği ön plandadır. Müzikalitenin ve teknik becerinin yazılan esere aktarıldığı an izlenen aşamaların doğru olduğunun tespiti yapılmıştır. Eserin doğru yorumlanabilmesi teknik güçlüğü ortadan kalkması ile mümkündür. Yazılan eserde yazar bazı nüans işareti yerleştirmiştir. Nüans yazılmayan yerlerde ise çalan kişinin yaratıcılığını ortaya koymasını istemiştir. Eseri her zaman aynı şekilde yorumlamak mümkün olmayabilir. En iyi yorumu belirledikten sonra notaların altına yazılan nüans işaretlerinin koyulması eserin her zaman aynı şekilde çalınmasını sağlayacaktır. Nüans işareti belirlenerek aynı yerde nefes alımı yapılmalıdır. Eserin müzikalite ile buluşması teknik alt yapının çözümü ile mümkündür. Bu açıdan, etütlerin titizlikle çalışılması eserin tekniğini, yaratıcılığını ve farklı yorum gücünü ortaya çıkaracaktır.

Moderato

G D D G G G D G G G

D G G D G D G G D G D

G D G D G G

G D G G D G G G D G

G D G G D G D

G D G G Accelerando

Şekil 11. Eser Çalışması-2

Eser Çalışması-2’de yazılan notaların altında nüans işaretlerine dikkat ederek çalışılması faydalı olacaktır. Böylece hem pozisyon yerlerini beyne bir kez daha öğretmeyi hem de nüans yaparak eseri daha güçlü bir müzikaliteye dönüştürülmesi amaçlanmalıdır. Yazılan Eser Çalışması-1’de çalan kişiye özgürlük alanı sağlanmıştır. Eser Çalışması-2 çalışılırken yazarın isteklerine uymak önem arz etmektedir. Böylece kendi yaratıcılığınız ile yazarın isteklerini de karşılaştırma fırsatı yakalanacaktır. Eser çalışmaları yazılan etütlerin doğru

bir şekilde çalışılıp çalışılmadığını gösteren bir çalışmanın özetidir. Eser çalışmaları eksik kalan pozisyon geçişlerinin saptanmasını sağlamak için yazılmıştır. Etütlerde gösterilen gayret ve sistemli çalışma eserin çalınabilme düzeyini belirleyecektir. Etütlerin doğru çalışma aşamasının testi eser üzerinde çalan kişinin kendi seviyesini görmesini de sağlayacaktır. Eser analizleri, hangi pozisyon üzerinde durulmasını gösteren bir aşamadır. Eser çalışmada pozisyon geçişinin kolaylığı ileride çıkacak geçişlerinin daha rahat çalınmasını sağlayacaktır. Her öneri, her etüt ve egzersiz olumlu ya da olumsuz mutlaka bir bilgi kazandıracaktır. Bilginin doğru analiz edilmesi, yararlı olup olmadığının saptanması kişinin kendisinin belirleyeceği bir alandır. Her yorumcunun yeteneği, kavrama noktası ve çalışma disiplini farklıdır. Bu farklılık kişinin çalgısıyla ne kadar zaman geçirdiği ve zorluklara hangi açıdan yaklaştığı ile önemli olacaktır.

SONUÇ

Bir çalgıyı çalabilmenin en önemli yolu disiplinli, sabırlı ve sistemli bir çalışmadan geçmektedir. Yapıtı çözümlenme esnasında oldukça titiz davranılması çözüme ulaştırmanın önemli bir anahtardır. Çalınan çalgının bir araç değil bir amaç olması sağlanmalıdır. Pozisyon notalarını içeren etütler yazılması ve notaların ritimlerinin çeşitlendirilmesi amaçlanmıştır. Bunun neticesinde, pozisyon geçişinin çözüme süresinin kısaldığı uzman görüşü alınan akademisyenler, yorumcular tarafından tespit edilmiştir. Yapılan çalışmaların çözüme odaklı yazılması bu açıdan çok kıymetlidir. Yazılan zor pasajların pozisyon geçişini hızlandırmak için ön çalışma yapılmasının önemi vurgulanmıştır.

Yazılan sekiz etüt ve iki eser çalışmada pozisyonun hangi aşamalardan geçtiği ve eser çalışmalarını nasıl çözümlendiği anlatılmıştır. Bunun sonucunda da sorun yaşanan pasajların çözümünün yazılan etütler sayesinde hızlandığı verisi elde edilmiştir. Pozisyon yerlerinin uygulamalı olarak çalışılması eser çözümlenme sürecinin bir basamağı olduğu saptanmıştır. Bir eseri yorumlarken pozisyon yerlerini doğru yerden almak yapıtın daha iyi çalınmasını ve geçişlerin daha tane tane duyulmasını sağladığı tespit edilmiştir. Bir yandan pozisyon yerleri öğretilirken bir yandan da müzikalite-nefes ve dil çalışması yapılarak eser üzerinde uygulamalı olarak anlatılmıştır.

Yazılan etüt ve eser çalışmaları pozisyon geçişlerini kolaylaştıracak ve parmakların hızlandırılmasını sağlayacaktır. Etütler sayesinde geçiş yerlerinin daha kolay tespiti ve çalınabilme seviyenin yükseldiği uzman görüşü alınan akademisyen ve yorumcu tarafından saptanarak elde edilmiştir. Pozisyon geçişlerinin farklı nüans ile zenginleştirilmesi istenmiştir. Yorumcunun yazılan etütlerde nüans bakımından özgür hissetmesi için yaratıcı gücünü ortaya çıkarabileceği alanlar sunulmuştur. Etütleri çalışırken tekdüze bir yaklaşımın da uygulanmadığı ve ritim çeşitliliği ile etütlerin zenginleştirilmesi sağlanmıştır. Alt gövdede yer alan pasaj geçişinin zamanında çalışılmış olması ileride çıkacak eserlerin daha kısa sürede çözümlendiği saptanmıştır. Pozisyon yerlerinin sistemli çalışılması istenirken bir yandan da çalışmanın daha zevkli hale dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Belirlenen uzman görüşü alınan akademisyen ve yorumcular doğrultusunda önerilerin zevkli ve yapıcı bir çalışmaya dönüştürülmesi pozisyon geçiş sürecini olumlu etkilediği görüşü elde edilmiştir. Bir pozisyonun öğreniminde, kendi kendisinin öğretmeni olan yorumcunun pozisyon geçiş sürecinde daha dikkatli ve titiz çalışabilmesi performansını arttıracaktır. Başarının anahtarı izlenen yol, bilgi ve sistemli bir çalışma ile bütünleştirildiğinde pozisyon geçiş zorluğunun daha kısa sürede çözüme kavuştuğu sonucu elde edilmiştir. Pozisyon geçiş etütlerinde teknik, müzikal açıdan güzel seslendirme ve doğru yorumlama aşamaları anlatılmıştır. Her aşamanın çalan kişinin yeteneğine, azmine ve sistemli çalışmasına bağlı olduğu saptanmıştır. Yazılan etütler ve eserler uzman görüşü alınan

akademisyen ve yorumcu saptanarak veriler elde edilmiş ve her seviyeye uygun görüş sorularak yazılmıştır. Etütlerin teknik zorluk ve seviyeleri eşit bir şekilde paylaştırılmıştır. Zorluk dereceleri ve aşamalandırma seviyeleri gözetilerek yazılmıştır. Her etüt bir sonraki aşamayı çalıştıracak şekilde tasarlanmıştır. Pozisyon geçişlerinin çözülmeden eser çalışmasına başlanması problemin daha da arttırdığını uzman görüşü alınan akademisyen verilerinden elde edilmiştir. Sorunun ana kaynağının çözümü karşılaşılan zorlukların daha kısa sürede çözülmesine olanak sağladığını alanında uzman akademisyenler tarafından tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Baermann, C. (1918). *Complete celebrated method for clarinet*. New York: Carl Fischer.
- Cüceloğlu, B. (2007). “Flüt eğitimine yönelik bir “etüt analiz modeli”. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 227-235. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/77184>
- Çelik, A. (2018). *Bir nefesle klarnet*. Edirne: Ceren Yayıncılık.
- Çimen, G. (1994). Piyanoda bireysel çalışma süreci. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yeni Dönem Özel Sayı*, 137-142.
- Çoraklı, E. (2016). Müzik eseri ve performansı üzerine. *Sahne- ve Müzik Eğitim- Araştırma E- Dergisi*, 0(2), 93-101. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/116967>
- Dangain, G. (1974). *L'ABC de jeune clarinettiste*. France: Gerard Billaudot.
- Eyüpoğlu, B. E. (2016). *F. Chopin'in op.10 no:2 kromatik etüdünün piyano tekniğine etkileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Friedel, J. (1996). *Schule für klarinette*. Leipzig: Friedrich Hofmeister.
- Gaunt, H. (2004). Breathing and oboe: playing, teaching and learning. *British Journal of Music Education*, (21), 313-328. <https://doi.org/10.1017/S0265051704005819>
- Hardalaç, N. (2012). *Öz-düzenlemeli öğrenme yönteminin çalgı eğitimi boyutunda bireysel çalışma sürecine etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Langey's, O. (1890). *New and revised edition of celebrated tutors clarinet*. New York: Carl Fischer.
- Memedaliyev, R (2010). Keman öğretiminde sol el tekniğinin bazı meseleleri. *Güzel Sanatlar Eğitimi Dergisi*, 0(10), 65-73. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/28622>
- Özmenteş, S. (2013). Çalgı eğitiminde öğrenci motivasyonu ve performans. *Journal of Research in Education and Teaching*, 2(2), 320-331.
- Erişim adresi http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/35._sabihat_ozmentes.pdf
- Palmer, C. ve Mayer, R. K. (2000). Conceptual and motor learning in music performance. *Psychological Science*, 11(1), 63-68. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00216>
- Reinecke, C. (1919). *Foundation to clarinet playing on elementary method*. New York: Carl Fischer.

- Sındır, E. (2016). Klarinet üfleme yönetiminde karşılaşılan problemler ve çözümleri. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6(2), 140-149. Erişim adresi <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/23463>
- Soğukçam, B. (2007). *Anadolu güzel sanatlar liselerinde klarnet eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Stein, K. (1958). *The art of clarinet playing*. USA: Alfred Music.
- Thurman L. ve Welch, G. (2000). *Foundations of voice education*. London: The Voicecare Network.
- Yağışan, N., Sünbül, A. M. ve Yücelan, Ö. B. (2007). Müzik bölümü öğrencilerinin benlik imgeleri ve denetim odaklarının incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(22), 243-262. Erişim adresi: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=wSGptj8AAAAJ&citation_for_view=wSGptj8AAAAJ:9yKSN-GCB0IC